

- Terwijl gemeenten een sleutelrol vervullen om onze gezamenlijke volkshuisvestingsambities mogelijk te maken, geldt in algemene zin dat hun financiële positie onder druk staat. De combinatie hiervan met hoog blijvende percentages voor cofinanciering bij infrastructurele maatregelen, maakt dat sommige projecten juist vanwege de mindere financiële posities van gemeenten geen of latere doorgang kunnen vinden. Door via andere wegen (bijvoorbeeld aanpassing van de opschalingskorting) de financiële posities van gemeente te verbeteren, ontstaat meer ruimte voor noodzakelijke investeringen in mobiliteit. Overigens geldt dit punt voor meerdere financieringsregelingen van het Rijk. Ook de (hoge) cofinancieringseisen bij de Woningbouwimpuls, het Volkshuisvestingsfonds en het MIRT leiden tot extra druk op gemeentelijke en provinciale begrotingen.

C. Stikstof

Het stikstofprobleem heeft grote impact op infrastructurele en woningbouwplannen in Nederland. Het besluit tot een algemene rekengrens van 25 km voor alle stikstofbronnen heeft het risico voor de woningbouwplannen vergroot. Ook in Zuid-Holland lopen woningbouwplannen risico op vertraging en hinder vanuit het stikstofvraagstuk. Woningbouw heeft relatief weinig stikstofruimte nodig, maar dan moet die ruimte er wel zijn. Momenteel wordt in opdracht van het ministerie van BZK in samenwerking met de provincie Zuid-Holland door Antea Groep onderzocht wat de (maximale) gevolgen zijn van deze nieuwe rekengrens op de woningbouw in Zuid-Holland, op basis van het nieuwe Aerius model. De uitkomsten van dit onderzoek gebruiken we graag in de fase van de 'reality check' na 1 juni.

De provincie speelt een belangrijke rol in het stikstofdossier, door haar regierol in de gebiedsgerichte aanpak waarin afspraken gemaakt kunnen worden over doelbereik, emissiereductie en ontwikkelmogelijkheden. Ook kan de provincie op gebiedsniveau opgaven koppelen via onze netwerken en daarop sturen met het ruimtelijk instrumentarium. Wij zijn het bevoegd gezag in het instellen van een provinciale stikstofbank(en) met stikstofdepositieruimte om in voorkomende gevallen de woningbouw niet te laten vertragen door het stikstofvraagstuk. En waar aan de orde, zijn wij uiteraard ook het bevoegd gezag in de vergunningverlening.

De mogelijkheden om in Zuid-Holland stikstofruimte te verkrijgen vanuit lokale bronnen zijn overigens beperkt. Het zal vooral moeten komen van afgesproken landelijke bronmaatregelen om de stikstofruimte beschikbaar te krijgen. Met het vervallen van de snelheidsverlaging als landelijke bronmaatregel, zien wij de enige maatregel die in Zuid-Holland (beperkt) stikstofruimte opleverde wegvallen.

Er is echter meer nodig, waarvoor inzet van het Rijk noodzakelijk is. Wij vragen:

- Inzet op een robuust (bron)maatregelenpakket waarmee de afgesproken reductie van stikstofdepositie in de Zuid-Hollandse stikstofgevoelige natuurgebieden wordt waargemaakt en die de benodigde ruimte geeft aan de economische ontwikkelingen waaronder de woningbouw.
- Steun van het Rijk bij het vullen van een (eventuele) provinciale stikstofbank voor woningbouw, waarbij het Rijk via (financiering van) gerichte bronmaatregelen depositieruimte kan toevoegen om de woningbouw in Zuid-Holland mogelijk te maken.
- Bronmaatregelen die leiden tot minder stikstofdepositie, tot natuurherstel en in samenhang daarmee tot houdbare rekenregels rondom stikstof, zodat woningbouwprojecten tijdig gericht kunnen anticiperen en niet (op ongewenste momenten) door gewijzigde regelgeving voor verrassingen komen te staan.
- Eerdere en brede inzet van het stikstoffonds van het Rijk (€ 25 miljard). Onze suggestie is om deze middelen niet alleen te benutten voor de transitie van het landelijk gebied, maar ook het mogelijk maken van woningbouw.
- Alternatieve landelijke bronmaatregelen ter vervanging van stikstofruimte die vanuit de snelheidsmaatregel beschikbaar was.

D. Geluid

Negatieve effecten van geluid zijn van grote invloed op de kwaliteit van de leefomgeving en beperken in voorkomende gevallen de mogelijkheden van het ruimtelijk gebruik, waaronder woningbouw en industrie. In Zuid-Holland staat de leefomgevingskwaliteit onder druk. Dit wordt onder andere veroorzaakt door geluidsproblemen bij locaties rondom de Rotterdamse haven (nestgeluid) en door vliegtuiggeluid (nieuwe cumulatierregels) bij Schiphol en Rotterdam The Hague Airport. Concreet gaat het in Zuid-Holland alleen al om bijna 40.000 nieuwbouwwoningen die hinder ervaren door de nieuwe regels rond nestgeluid en ongeveer 10.000 nieuwbouwwoningen die hinder ervaren door (de nieuwe cumulatierregels van) vliegtuiggeluid bij Schiphol en Rotterdam The Hague Airport. Deze geluidshinder zorgt ervoor dat woningbouwplannen niet of in beperktere omvang kunnen doorgaan of dat er aanvullende en kostbare bouwtechnische maatregelen nodig zijn. Bovendien leggen cumulatierregels een flinke juridische onzekerheid onder bouwplannen.

De provincie heeft veel aandacht voor de opgave van geluidshinder. Samen met de gemeente Rotterdam en het Havenbedrijf Rotterdam pakt de provincie onder andere de uitdaging in de Rotterdamse regio op in het programma Haven en Geluid. Met dit programma inventariseren wij de mogelijkheden voor betaalbare woningbouw in het gebied. Daarnaast is juist in dit gebied een betere balans tussen industrie, woningbouw en (gezonde) leefomgeving (inclusief bestaande bouw) de opgave. Verder faciliteert de provincie door kennisdeling en integratie van dossiers en voert zij het trekkerschap over het NOVI-gebied Rotterdamse haven.

Rond de luchthavens spelen met name de nieuwe cumulatierregels een rol. Die dwingen gemeenten tot een juridisch houdbare redenatie waarom bouwen in een volgens de regels slechte tot zeer slechte akoestische situatie toch zou kunnen. Niet alleen suggereren de rekenregels dat een groot gebied in de Randstad van de een op de andere dag zeer zwaar geluidbelast is, maar ook ontstaat een onwenselijke uitzonderingspositie voor vliegtuiglawaai dat als enige bron niet in de Omgevingswetsystematiek is opgenomen. Wij zijn over deze kwestie nog met het Rijk in gesprek. Er zijn echter nog geen conclusies getrokken in een door het Rijk nog te plannen afsluitend bestuurlijk overleg.

Wij zien in dit kader nog een belangrijk aandachtspunt voor de bestaande bouw. Bij de grote aandacht voor nieuwbouw lopen we het risico dat de bestaande bouw (met een veel groter volume) wordt vergeten. Juist in die bestaande bouw is, door groei van geluidhinder, in voorkomende gevallen al sprake van achterhaalde isolatiewaarden en daardoor ongezonde binnenwaarden. De kans bestaat dat de groei van mobiliteit door nieuwbouwlocaties ook tot kostbare maatregelen voor de bestaande bouw leidt omdat juist daar normen worden overschreden.

Er is echter meer nodig, waarvoor inzet van het Rijk noodzakelijk is. Wij vragen:

- Blijvende financiële inzet vanuit het Rijk op het versnellen van walstroom en aanvullende inzet met (NOVI-) middelen om nestgeluid te reduceren in het Rotterdamse havengebied en waar mogelijk andere bronmaatregelen te nemen. Het bouwen in gebieden waar deze geluiden optreden, leidt tot hogere bouwkosten en vraagt om mitigerende maatregelen en/of financiële inzet.
- Aanpassing regelgeving ten aanzien van (de rekenregels voor) cumulatie van vliegtuiggeluid. Cumulatie moet onderdeel zijn van een integraal stelsel voor de bescherming van (nieuwe en bestaande) bewoners. Dit betekent wederkerigheid en meer bronregulering en (financiële middelen voor) bronmaatregelen.
- Volwaardige erkenning van het belang van het terugdringen van geluidsoverlast voor een gezonde leefomgeving. In analogie met luchtkwaliteit is een samenwerkingsprogramma tussen alle overheden gewenst, om te komen tot vermindering van geluidshinder tot waarden die aansluiten op de advieswaarden van de World Health Organisation.
- Inzet vanuit het Herstructureringsfonds voor geluidsisolatie. Het goed kwalitatief isoleren van woningen maakt 'mengen' van wonen en werken onder bepaalde condities beter mogelijk. Waar sprake is van bedrijvigheid in hogere milieucategorieën is het niet wenselijk om te mengen.

E. Beperken schaarste van middelen en menskracht en stijgende kosten.

Wij maken ons zorgen over de capaciteit om de versnelling van de woningbouw te realiseren. In maart 2022 is er een rapport verschenen van het Economisch Instituut van de Bouw (EIB), dat constateert dat er 50.000 mensen nodig zijn in de bouw om in 2024 100.000 woningen te kunnen bouwen. Als provincie zetten wij ons samen met onze Zuid-Hollandse partners via het Human Capital Akkoord Zuid-Holland in voor een leven lang ontwikkelen, een veerkrachtige arbeidsmarkt en het activeren van onbenut potentieel. Zo is er onder meer het programma Van Bank naar Bouw, waarbij werknemers uit de financiële sector worden begeleid naar een (kantoor)baan in de bouw.

Capaciteitsproblemen bij onder andere decentrale overheden en de rechterlijke macht leiden tot vertragingen in woningbouwplannen door langere procedures. Om gemeenten te helpen zorgen wij met de middelen van de flexpoolregeling van het Rijk via de Vliegende Brigade voor extra capaciteit en expertise bij gemeenten. Er zijn inmiddels al 18 gemeenten door de Vliegende Brigade geholpen om de komende jaren plannen voor in totaal 26.500 woningen te realiseren. Tegelijkertijd zien wij dat de grote kostenstijgingen van de afgelopen periode en de schaarste aan materialen tot problemen leiden in de business case van bestaande en toekomstige plannen. Dit brengt het risico met zich mee dat ontwikkelende partijen strategisch gaan kiezen, zeker wanneer er logischerwijs meer in het betaalbare segment moet worden gebouwd.

Er is echter meer nodig, waarvoor inzet van het Rijk noodzakelijk is. Wij vragen:

- Wij roepen het Rijk op om de regeling voor extra menskracht voor de ruimtelijke ordening en woningbouwplannen bij gemeenten te verlengen tot 2030. Ongeveer een derde van de jaarlijkse bouwproductie duurt zo'n 2 jaar langer als gevolg van bezwaarprocedures. Extra capaciteit bij de rechtbanken en de Raad van State helpt die vertraging te beperken. Hoe sneller het Rijk erin slaagt om capaciteitstekorten bij overheden, bouwers en de rechterlijke macht terug te dringen, des te meer woningen er kunnen worden gebouwd.
- Door gezamenlijke inspanningen van vele partners binnen onze provincie hebben wij continue bouwstromen gecreëerd die wij verder willen uitbreiden. Hiermee realiseren wij een optimalisatie in de productieketen van het bouwproces (beperken 'pieken en dalen'), waardoor er sneller geschikte woningen op de markt komen. Een voorbeeld hiervan is de 'Bouwstroom Haaglanden' waarin woningcorporaties in de regio Haaglanden de handen ineen hebben geslagen om gezamenlijk 2.000 conceptwoningen in te kopen. Het Rijk kan een faciliterende rol spelen om dit verder te stimuleren. Onder andere door wet- en regelgeving hiervoor geschikt te maken (b.v. standaardisering en toelating van meer prefab woningen), ruimte te bieden voor concrete (pilot)projecten en financieringsregelingen mogelijk te maken. Hiermee wordt de voorspelbaarheid in de gehele bouwketen vergroot, waardoor efficiënter kan worden gebouwd. Een ander element om de voorspelbaarheid en efficiëntie in de bouwketen te vergroten, ziet op planning en programmering. Hiermee kan worden bijgedragen aan een meer 'natuurlijke cadans' binnen het bouwproces, waardoor partijen in de gehele bouwketen meer inzicht krijgen in de benodigde toekomstige inzet van personeel, materieel en bouw materiaal. Graag verkennen wij met het Rijk de mogelijkheden hiervoor.

F. Toekomstbestendig bouwen

Binnen onze provincie is het uitgangspunt om toekomstbestendig te bouwen. Dit betekent dat wij inspelen op en rekening houden met energietransitie, natuurinclusiviteit, klimaatadaptatie, (toekomstige) drinkwaterbehoefte, circulariteit en een gezonde leefomgeving. Investerings in toekomstbestendige bouw (enkele duizenden euro's per woning) zorgen ervoor dat de tientallen miljarden die we de komende decennia investeren in woningbouw, infrastructuur en nieuwe energievoorzieningen ook op lange termijn renderen. Doen we dat niet, dan nemen we een onoverzienbaar risico naar de toekomst. Naast een financiële bijdrage kan het Rijk hieraan bijdragen door centrale en integrale sturing te faciliteren en versnippering van wet- en

regelgeving te beperken, maar ook door concrete financiële stimuleringsregelingen op te zetten. In de onderstaande paragrafen hebben wij enkele thema's van toekomstbestendig bouwen al een slag verder uitgewerkt. Wij merken hierbij op dat deze thema's volop in ontwikkeling zijn en blijven. Dit vraagt om een pragmatische insteek waarbij de mogelijkheid bestaat om op verschillende momenten bij te sturen. En waar wij spreken over toekomstbestendig bouwen doelen wij op de duurzame invalshoek en niet op de woontechnische kwaliteit van woningen (bijvoorbeeld levensloopbestendig bouwen). Dit aspect is onderdeel van de juiste woning op de juiste plek en de regionale woningbouwprogramming.

F1. Toekomstbestendig bouwen: een groene gezonde metropool en natuurinclusief bouwen

De Zuidvleugel van de Randstad is met ruim 3 miljoen inwoners al de meest verstedelijkte regio van Nederland. Het is van vitaal belang dat de groei van het aantal woningen en verdergaande verstedelijking samengaat met investeringen in de kwaliteit en een voldoende niveau van beheer en onderhoud van de leefomgeving. Ook is het essentieel dat natuurinclusief bouwen in en om de woning vaker en beter wordt toegepast. Dit draagt bij aan de gezondheid van de inwoners (bewegen, ontmoeten, sporten), aan de biodiversiteit, de opvang van water en de verkoeling van de stad.

Wij bieden een concrete doorvertaling van de inzet uit het coalitieakkoord Rutte IV "groen groeit mee met de woningbouw". Onder andere in onze Verstedelijkingsstrategie 2.0 met het Landschapspark Zuidvleugel en Nationaal Park Hollandse Duinen. Dit leidt tot plannen en projecten die toegankelijkheid verbeteren, natuurwaarden versterken en klimaatrobustheid vergroten van het landschap direct nabij de woningbouwlocaties.

Binnen de Zuidvleugel werken de provincie, de MRDH en gemeenten samen als Bestuurlijke Tafel Groenblauwe Leefomgeving vanuit een gedeelde visie op de opgaven aan een overkoepelende gezamenlijke agenda. Ook zetten wij in op natuurinclusief bouwen voor, zoals ook in de Agenda Natuurinclusief is aangegeven, onder meer, een proactieve invulling van de eisen vanuit de Wet Natuurbescherming voor beschermde (dier)soorten op locaties van woningbouw. De inspanningen die voor dit laatste punt vorig jaar zijn gestart, zijn al uitgewerkt in concrete maatregelen en worden dit jaar verder uitgewerkt. Dit helpt in de versnelling van de woningbouw, vanwege de tijd die nodig is voor bouwpartijen en andere betrokkenen om aan deze vereisten te voldoen.

Er is echter meer nodig, waarvoor inzet van het Rijk noodzakelijk is. Wij vragen onder andere:

- Coördinatie tussen het Nationaal Programma Landelijk Gebied, Programma Mooi Nederland, de woningbouwopgave en de grote infraprojecten. Graag voegen wij als regio de bovenstaande gebiedsaanpak hieraan toe.
- Financiële middelen voor de investeringsopgave voor 'groen en blauw' gekoppeld aan de woningbouwopgave. Uit ervaringen met het eerdere programma Recreatie om de stad en de huidige uitwerking van het landschapspark Zuidvleugel blijkt dat de bijdrage voor de komende 10 jaar minstens € 1 miljard bedraagt. Uitgaande van een bijdrage van het Rijk van 20% is € 1.000 per woning benodigd voor investeringen in groenblauwe structuren. Hiermee kan de provincie Zuid-Holland haar groeiambities waarmaken en tegelijk zorgen voor een groen en gezond leef-, woon- en werkklimaat.
- Nationaal beleid en regelgeving die een natuurinclusieve gebiedsontwikkeling borgt, inzet op een hoge kwaliteit en ruimte biedt voor maatwerk waarbij de bijdrage aan de (leef)omgevingskwaliteit bepalend is en niet per definitie het aantal m² groen of blauw.
- Het zorgdragen voor voldoende middelen voor beheer en onderhoud van groene gebieden. Opvallend is in ieder geval dat het Rijk voor een groot deel van gebieden van Staatsbosbeheer in Zuid-Holland (het gaat om 1.400 hectare) geen beheermiddelen beschikbaar stelt.

- Heldere regelgeving vanuit het Rijk die kaders geeft voor natuurinclusief bouwen en deze integreert met (nieuwe) eisen die ook voor andere duurzaamheidsopgaven nodig zijn. Dit creëert een gelijk speelveld voor bouwpartijen en zorgt ervoor dat dit onderwerp in alle gemeenten de juiste aandacht krijgt.

F2. Toekomstbestendig bouwen: energietransitie en klimaatadaptatie

Het energievraagstuk wordt met de dag urgenter en er treden steeds vaker en op meerdere locaties knelpunten op in het netwerk. Het behalen van de doelen op het gebied van de energietransitie zijn niet eenvoudig. Ook de klimaatverandering verlangt dat wij toekomstbestendige keuzes in de ruimte maken. Zo wordt er bijvoorbeeld in het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) door Rijk en regio's uitgewerkt hoe om te gaan met agrarische leegstand en herbestemming (voor o.a. woningbouw). De bodem- en watercondities zijn leidend bij de keuze voor en inrichting van de Zuid-Hollandse woningbouwopgave. Wij hebben een lange traditie van bouwen op kwetsbare bodem onder de zeespiegel. Samen met onze partners, waaronder de waterschappen, zetten wij deze kennis en ervaring in om te komen tot goede technische oplossingen, afgestemd op de specifieke locatie. Hiernaast is het belangrijk dat onze (nieuwe) woningbouwlocaties bestand zijn tegen extreme weersomstandigheden. Berekend is dat het gemiddeld zo'n € 1.200 – 2.500 per woning of een bedrag € 90.000 – € 325.000 per ha nieuwbouw kost om woningen klimaatadaptief te bouwen. Dit zijn algemene kosten voor klimaatadaptief bouwen, ook op locaties die wel gunstige randvoorwaarden hebben. Door klimaatadaptief te bouwen kunnen, tot op zekere hoogte, ook minder gunstige locaties worden ontwikkeld, waardoor er meer ruimte voor woningbouw ontstaat. De provincie biedt een actieve inzet om de energietransitie te bespoedigen en klimaatadaptief bouwen te stimuleren. Onder andere via haar omgevingsbeleid en specifieke zaken zoals het Convenant klimaatadaptief bouwen Zuid-Holland. Maar uiteraard ook via de RES-processen. In Zuid-Holland is een groot triple helix netwerk van samenwerkende partners actief dat op alle schaalniveaus werkt aan projecten om Zuid-Holland klimaatbestendig en waterrobuust in te richten. De uitkomsten van het gezamenlijk traject "Water, klimaat en ruimte" van de provincie met Zuid-Hollandse waterschappen kunnen de komende jaren gebruikt worden als aanvullend instrumentarium die al in het kader van eerder genoemde convenant is ontwikkeld. Verder draagt de provincie draagt bij aan warmteprojecten en vervult een verbindingsrol in de bovenlokale verdeling van schaarse ruimte en capaciteit op het netwerk.

Er is echter meer nodig, waarvoor inzet van het Rijk noodzakelijk is. Wij vragen:

- De invoering van de door de minister aangekondigde 'nationale maatlat klimaatadaptief bouwen', gebaseerd op het convenant klimaatadaptief bouwen, waarmee de criteria voor klimaatadaptief bouwen eenduidig worden vastgelegd. Samen met onze partners in de regio die concreet verantwoordelijk zijn voor het bouwen van de woningen, hechten wij grote waarde aan een gelijk speelveld op dit onderwerp. Voor alle partijen, maar ook voor alle gebieden in Nederland.
- Versnelling van de ontwikkeling en verbetering van collectieve warmte- en elektriciteitssystemen (opwek, transport en distributie, opslag en afgifte), doorontwikkeling van daarvoor benodigde landelijke wet- en regelgeving, inzicht in de ruimtelijke, financiële en maatschappelijke consequenties van dergelijke systemen in dichtbebouwd gebied en voldoende financiering voor de uitvoering. Meer concreet kan worden genoemd:
  - Een Nationale Isolatiestandaard voor nieuwbouw die rekening houdt met de exergieverliezen van een bepaalde warmtevoorziening. Hiermee wordt inzet van hoogwaardige en ruimte innemende energievormen voor laagwaardige toepassing voorkomen.
  - Het kunnen voorschrijven van gebiedsoplossingen voor de warmtevoorziening in gebouwen - ook nieuwbouw - uit oogpunt van betaalbaarheid en zuinig ruimtegebruik.
  - Aanpassing van regelgeving (Bouwbesluit, AMVB's etc.) zodat nieuwe gebouwen energie-neutraal zijn en daken en gevels nog beter kunnen worden benut voor energieproductie.

Concreet kan het borgen van in pandige scheiding van warmte- en koude-infrastructuur in het Bouwbesluit worden genoemd. Deze scheiding is gewenst, zodat geen onbedoelde opwarming van de koude-infrastructuur zoals drinkwater (risico op legionella) ontstaat.

- De invoering van de door de minister aangekondigde 'nationale maatlat klimaatadaptief bouwen', gebaseerd op het convenant klimaatadaptief bouwen, waarmee de criteria voor klimaatadaptief bouwen eenduidig worden vastgelegd.
- Ruimte om het Transitiefonds Landelijk Gebied ook in te zetten voor maatregelen die het stedelijk gebied meer klimaatrobuust maken (bijvoorbeeld met waterbergingsgebieden in het landelijk gebied dicht bij de woongebieden).
- Hulp bij het verbinden en afwegen van opgaven en ambities uit andere Rijksprogramma's, waaronder die van het NPLG.
- Stimuleren van klimaatpositief bouwen. Bijvoorbeeld door het wegnemen van tegenstrijdigheden / beperkingen in het Bouwbesluit (Zoals op het gebied van koudevraag energietransitie en het mogelijk maken en stimuleren van geïntegreerde zonnepanelen-dakoplossingen).
- Recent werd bekend dat per 2025 de verplichting geldt dat alle nieuwe bedrijfspanden met een oppervlakte van meer dan 250 m² moeten worden voorzien van zonnepanelen. Wij pleiten ervoor dat een dergelijke verplichting ook wordt ingevoerd voor kleinere gebouwen, waaronder woningen. Wij vragen de Minister de mogelijkheden hiertoe te onderzoeken.
- Maatwerk in het toepassen van de maximale drempelhoogte van nieuwbouwwoningen (i.v.m. toegankelijkheid) uit het Bouwbesluit zodat ook doelstellingen vanuit klimaatadaptatie met betrekking tot het voorkomen van wateroverlast kunnen worden bereikt. De huidige formulering laat geen ruimte voor keuzes/toepassingen waarbij beide doelstellingen worden gerespecteerd.
- Vanuit de systeemstudie 'Energieinfrastructuur Zuid-Holland 2020-2030-2050' wordt geconcludeerd dat het elektriciteitsnetwerk in Zuid-Holland de meeste beoogde ontwikkelingen kan accommoderen tot 2030. Er zijn echter (lokale) uitzonderingen. Bij versnelling van de woningbouw dient hier goed en tijdig op te worden ingespeeld. Dit is een samenspel van gemeenten, netbeheerders en het Rijk. Wij vragen inspanning van het Rijk voor het tijdig laten realiseren van eventuele benodigde aanpassingen van de energieinfrastructuur, netverzwaring of alternatieve flex-/opslag-oplossingen, danwel het beschikbaar stellen van subsidies voor alternatieve oplossingen zoals batterijen om piekmomenten in energiegebruik op te kunnen vangen. Aandachtspunten op dit gebied spelen voornamelijk in het noordelijk deel van de provincie Zuid-Holland.

F3. Toekomstbestendig bouwen: circulair en biobased

De provincie onderschrijft de landelijke ambitie om volledig circulair te bouwen in 2050. De woningbouw heeft hierin een belangrijke rol. Echter, er dient nog wel het een en ander te gebeuren om van de bouwopgave een drijvende kracht te maken voor deze transitie.

Ontwerpmethodes als demontabel en modulair bouwen bieden kansen voor industrieel bouwen met een lagere materiaal footprint. Tegelijkertijd stelt het de bouwopgave in staat om woningen en gebouwen aanpasbaar te maken in de toekomst en daarmee kosten te reduceren.

De provincie werkt aan een ruimtelijke strategie voor een Circulair Zuid-Holland, waaronder voor de circulaire bouweconomie. En zoals eerder benoemd, biedt de provincie praktische ondersteuning voor projecten die worden uitgevoerd in het kader van de City Deal Circulair en Conceptueel Bouwen, waaronder het concretiseren van de prestatie-indicatoren van Het Nieuwe Normaal voor circulair bouwen. Als partner van de City Deal Circulair en Conceptueel bouwen organiseert de provincie een triple helix netwerk van bouwers, overheden en kennisinstellingen die in Zuid-Holland samen werken aan de transitie naar een biobased bouweconomie.

Er is echter meer nodig, waarvoor inzet van het Rijk noodzakelijk is. Wij denken hierbij aan:

- Aanpassing van het Bouwbesluit op versnelde aanscherping van de MilieuPrestatie Gebouwen (MPG) op nationaal niveau. Dit zorgt voor een gelijk speelveld. Daarnaast het bij de MPG laten meetellen van de opslag van CO₂ in hernieuwbare materialen.
- Stimuleren van de toepassing van biobased materialen in het nationale isolatieprogramma.
- Nationale sturing op circulaire eisen in gebiedsontwikkelingen. Voorkomen van versnippering in eisen en wensen van overheden leidt tot meer efficiëntie in het bouwproces.
- Certificering/toelating op nationale schaal van modulaire bouwmethoden opdat deze niet meer per bouwlocatie getoetst hoeven worden op veiligheid.
- Middelen om circulaire bouwprojecten in concrete gebiedsontwikkelingen te ondersteunen.
- Aanpassing/flexibiliteit in het Besluit en de Regeling bodemkwaliteit voor toepassing van zeer lichte ophoog- en bouwmaterialen ter voorkoming van schade (restzetting en bodemdaling): Er zijn innovatieve, zeer lichte circulaire materialen op de markt (bijvoorbeeld schuimglas) die (nog) niet mogen worden toegepast conform de huidige (en verouderde) rekenregels. Juist in gebieden met slappe bodems zoals in Zuid-Holland is toepassing van dit type zeer lichte materialen erg gewenst om de levensduur van vastgoed en infrastructuur te kunnen verlengen, maar ook om de bouwtijd te verkorten.

G. Streven naar complete steden en dorpen

Zoals in de inleiding aangegeven, werkt de provincie aan sterke en vitale steden en dorpen waar mensen fijn wonen, werken en recreëren. Dit betekent dat de woonfunctie in balans moet zijn met andere maatschappelijke functies zoals werken, (winkel)voorzieningen, scholen en parken. Zo kan de woonfunctie ook bijvoorbeeld worden ingezet voor versterking van specifieke economische ecosystemen, zoals onze campussen. Het gaat om een goede ruimtelijke ordening en het efficiënt benutten van de schaarse ruimte, maar nadrukkelijk ook om toekomstbestendigheid, van alle functies. Dit is een integrale opgave en afweging die integrale sturing vraagt. Uiteraard is dit een belangrijke verantwoordelijkheid van de provincie in samenwerking met gemeenten. Ons provinciaal omgevingsbeleid neemt de integrale opgaven als uitgangspunt en streeft naar integrale en afgewogen ruimtelijke keuzes. Specifiek ten aanzien van de functie werken, zien wij het volgende. De economie in Zuid-Holland is belangrijk voor het hele land. En om leefbare steden en dorpen voor onze inwoners te creëren, is het de uitdaging te komen tot een zorgvuldige balans tussen wonen en werken en tegelijkertijd de benodigde transitie naar een duurzame en circulaire economie te realiseren. Om de transformatie van bedrijventerreinen naar woningbouw mogelijk te maken hebben provincie en gemeenten voor verschillende gebieden al afspraken in verschillende woonwerkakkoorden. In deze afspraken staat zowel het belang van woningbouw als het belang van voldoende vervangende bedrijfslocaties voorop. Daarnaast heeft de provincie verkenningen gedaan naar de mogelijkheden van functiemenging van wonen en werken en is de provincie actief waar het gaat om het aanpakken van de leegstand van winkels en kantoren. Voor sommige werklocaties (met name met een hogere milieucategorie 4 en/of 5) is nabijheid van woningen ongewenst en dient er rekening te worden gehouden met hindercirkels.

Er is echter meer nodig, waarvoor inzet van het Rijk noodzakelijk is. Wij vragen:

- Middelen om bestaande bedrijventerreinen toekomstbestendig te maken (opgaven op het gebied van de energietransitie, circulariteit, klimaatadaptatie) en het beter kunnen benutten van bedrijventerreinen. Door slimme bedrijfsaanpassingen en/of -verplaatsingen kan er ruimte worden gecreëerd voor woningbouw. De investeringen die hiervoor nodig zijn, kunnen vaak niet worden bekostigd uit grondexploitaties van de woningbouw.
- Financiële stimuleringsregelingen gericht op functiemenging en bedrijfsverplaatsingen. Een deel van de bedrijven die is gevestigd op een bedrijventerrein bevindt zich in een lage milieucategorie (bv. sportscholen of indoor speeltuinen). Deze bedrijven zouden ook een locatie kunnen krijgen op plekken met woningen en zodoende ruimte vrijspelen op bestaande

bedrijventerreinen. Bedrijven in hogere milieucategorieën (met hinder voor de omgeving) kunnen zich zo vestigen op specifiek daarvoor bestemde locaties. Zodoende wordt een efficiëntere ruimteverdeling gerealiseerd en ontstaat daardoor meer ruimte voor andere gebieden waar werken en wonen samengaan.

- Voortzetten van de 'Impulsaanpak winkelgebieden' om leegstaande ruimte boven winkels te benutten voor woningbouw. Recent onderzoek door Locatus toonde aan dat er in heel Nederland zo'n 70.000 woningen zouden kunnen worden gerealiseerd boven winkels. Daarbij is ook winst te behalen in het sneller kunnen aanpassen van bestemmingsplannen om wonen boven winkels mogelijk te maken (van winkelbestemming naar gemengde bestemming).